Amőba-kvíz – kérdés-áttekintő

Téma: Hidegháború és a szovjet blokk összeomlása

1
Hogyan alakult át a nagyhatalmak erőviszonya a második világháború után?

2
Milyen fő céljai voltak az 1945-ben létrejött ENSZ-nek, és hogyan működik a Biztonsági Tanács?

3
Mit jelentett a Truman-doktrína, és milyen célból hirdették meg?

4
Mi volt a Marshall-terv célja, és miért nem fogadta el a Szovjetunió?

5
Mi volt a KGST, és milyen hátrányokkal járt a tagországok számára?

6
Hogyan jött létre a két német állam, és miben különbözött berendezkedésük?

7
Mi volt a berlini blokád, és hogyan sikerült a nyugati hatalmaknak megőrizni Nyugat-Berlint?

8
Milyen katonai szövetségek jöttek létre a hidegháború idején, és mikor?

9
Miért nem tört ki nyílt háború a két szuperhatalom között a hidegháború idején?

10
Milyen gazdasági változások jellemezték a nyugati és a keleti blokk országait a hidegháború idején?

11
Mi váltotta ki az 1970-es évek végi olajválságot, és hogyan hatott a nyugati, illetve a szocialista gazdaságokra?

12
Milyen tényezők vezettek a lengyel Szolidaritás mozgalom létrejöttéhez, és mi lett a sorsa?

13
Milyen reformokat vezetett be Gorbacsov, és milyen következményekkel jártak?

14
Hogyan zajlott le a Szovjetunió felbomlása 1991-ben?

15
Milyen módszerekkel szorította vissza Rákosi Mátyás a Független Kisgazdapártot 1945 után?

16
Milyen módszerekkel tartotta fenn a terrort a Rákosi-rendszer?

17
Melyek voltak az 1956-os forradalom fő okai és közvetlen előzményei?

18
Miért verte le a szovjet hadsereg az 1956-os forradalmat november 4-én?

19
Mit jelentett a "kádári alku", és milyen előnyökkel, hátrányokkal járt?

20
Milyen tényezők vezettek a rendszerváltoztatáshoz Magyarországon 1989-ben?

Megoldókulcs

A kulcsszavak félkövéren vannak kiemelve a válaszon belül.

1. Hogyan alakult át a nagyhatalmak erőviszonya a második világháború után?

Válasz: Nagy-Britannia hanyatlása és Franciaország gazdasági meggyengülése miatt e két ország másodrendű nagyhatalommá vált, Németország és Japán teljesen kiesett a versengésből. Az **USA szuperhatalom** lett az atombomba birtokában, a **Szovjetunió hadserege** pedig, amely 12 milliós létszámával a legnagyobb volt a világon, hasonlóképp szuperhatalmi státuszt biztosított neki, így **1945**-re kialakult a **kétpólusú világ**.

Kulcsszavak: kétpólusú világ; USA szuperhatalom; Szovjetunió hadserege; Nagy-Britannia hanyatlása; 1945

2. Milyen fő céljai voltak az 1945-ben létrejött ENSZ-nek, és hogyan működik a Biztonsági Tanács?

Válasz: Az **ENSZ 1945**-ös megalapításának fő céljai a nemzetközi béke fenntartása, a globális problémák kezelése és az emberi jogok védelme voltak, az alapító okiratot **San Francisco** városában írták alá. A **Biztonsági Tanács** az ENSZ legfőbb döntéshozó szerve, öt állandó tagja (USA, Oroszország, Nagy-Britannia, Franciaország, Kína) **vétójoggal** rendelkezik, míg a **Közgyűlés**, amelyben minden tagállam részt vesz, minden döntéshez legalább 9 tagállam igenlő szavazatát írja elő.

Kulcsszavak: ENSZ 1945; Biztonsági Tanács; vétójog; Közgyűlés; San Francisco

3. Mit jelentett a Truman-doktrína, és milyen célból hirdették meg?

Válasz: A **Truman-doktrína 1947** márciusában hirdette meg Truman amerikai elnök, elsősorban **Görögország-Törökország** megsegítésére; ez a **feltartóztatási politika** azt jelentette, hogy az USA célja a **kommunizmus terjedése** elleni fellépés volt bármely újabb államban. A doktrína nyilvánvalóvá tette a szovjet-amerikai szembenállást; ez volt a **hidegháború kezdete**.

Kulcsszavak: Truman-doktrína 1947; feltartóztatási politika; Görögország-Törökország; hidegháború kezdete; kommunizmus terjedése

4. Mi volt a Marshall-terv célja, és miért nem fogadta el a Szovjetunió?

Válasz: A **Marshall-terv 1947**-ben induló **segélycsomag** volt, amelynek célja a **nyugat-európai talpra állás** elősegítése volt vissza nem térítendő vagy kedvező kamatú hitelekkel, egyúttal a **kommunizmus visszaszorítása** is fontos szempont volt. A **szovjet elutasítás** oka az volt, hogy Moszkva tartott az amerikai befolyás erősödésétől, és az érdekszférájába tartozó államokat is elutasításra kényszerítette.

Kulcsszavak: Marshall-terv 1947; segélycsomag; nyugat-európai talpra állás; szovjet elutasítás; kommunizmus visszaszorítása

5. Mi volt a KGST, és milyen hátrányokkal járt a tagországok számára?

Válasz: A **KGST 1949**-ben, azaz a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa a Szovjetunió által létrehozott gazdasági együttműködési szervezet volt, amely **barter-kereskedelemben** és a tagállamok közötti **nyersanyagellátás** megszervezésében működött. Hátránya volt a lassabb újjáépítés, a **védett piac** fejlődést nem ösztönző hatása, és hogy a **szovjet érdekérvényesítés** gyakran a tagállamok rovására történt.

Kulcsszavak: KGST 1949; barter-kereskedelem; nyersanyagellátás; védett piac; szovjet érdekérvényesítés

6. Hogyan jött létre a két német állam, és miben különbözött berendezkedésük?

Válasz: Az **NSZK-NDK 1949**-es megalakulása során a nyugati **megszállási övezetek** összevonásából létrejött az NSZK, amely a **szociális piacgazdaság** elvein alapuló demokratikus, kapitalista ország lett, míg a szovjet zónában létrejött a **kommunista diktatúra** állama, az NDK. Németország **kettéosztottsága** egészen 1990-ig fennmaradt.

Kulcsszavak: NSZK-NDK 1949; megszállási övezetek; szociális piacgazdaság; kommunista diktatúra; kettéosztottság

7. Mi volt a berlini blokád, és hogyan sikerült a nyugati hatalmaknak megőrizni Nyugat-Berlint?

Válasz: A **berlini blokád 1948**-ban kezdődött, amikor a szovjetek blokád alá helyezték Nyugat-Berlint, hogy kikényszerítsék a nyugati hatalmak kivonulását. A nyugati hatalmak egy éven át fenntartott **légihíd** biztosította **Nyugat-Berlin ellátása** megoldását, így a szovjetek 1949-ben kénytelenek voltak feloszlatni a blokádot – ez súlyos **szovjet kudarc** és **presztízsveszteség** volt Moszkva számára.

Kulcsszavak: berlini blokád 1948; légihíd; Nyugat-Berlin ellátása; szovjet kudarc; presztízsveszteség

8. Milyen katonai szövetségek jöttek létre a hidegháború idején, és mikor?

Válasz: A **NATO 1949**-ben alakult meg az USA vezetésével, a Szovjetunió ellen irányuló katonai szövetségként. Válaszul, amikor az NSZK-t is felvették a NATO-ba, a Szovjetunió létrehozta a **Varsói Szerződés 1955**-ös szövetségi rendszerét a szocialista országok katonai tömörüléseként, amely 1991-ben szűnt meg. Ezzel a **katonai szövetségek** által meghatározott, **kétpólusú katonai rendszer** alakult ki, amelyhez később, **Magyarország NATO-tagsága 1999** -ben csatlakozva, hazánk is a nyugati oldalhoz kötődött.

Kulcsszavak: NATO 1949; Varsói Szerződés 1955; katonai szövetségek; kétpólusú katonai rendszer; Magyarország NATO-tagsága 1999

9. Miért nem tört ki nyílt háború a két szuperhatalom között a hidegháború idején?

Válasz: Az 1960-as évekre kialakult **nukleáris egyensúly** - vagyis hogy mindkét fél olyan fegyverarzenált halmozott fel, amely az egész Föld elpusztítására is alkalmas volt - a kölcsönös **elrettentés** logikája miatt akadályozta meg a nyílt katonai konfliktust; ezt jól példázta a **kubai válság 1962**-ben, amikor a felek végül visszakoztak a szakadék széléről. Ehelyett **proxyháború** jellegű, helyi konfliktusokban (pl. **koreai háború**, vietnami háború) vagy közvetett módon (fegyverrel, pénzzel) avatkoztak be egymás ellen.

Kulcsszavak: nukleáris egyensúly; elrettentés; proxyháború; koreai háború; kubai válság 1962

10. Milyen gazdasági változások jellemezték a nyugati és a keleti blokk országait a hidegháború idején?

Válasz: A nyugati tömb államaiban demokratikus rendszer és piacgazdaság működött, kialakultak a **jóléti államok** és a **fogyasztói társadalom**. A keleti blokk országaiban totális diktatúra és **tervgazdálkodás** volt jellemző, kisebb mértékű gazdasági növekedéssel, de tartós **hiánygazdasággal** és alacsonyabb életszínvonallal. Ez a **nyugati-keleti blokk** közötti éles különbség a hidegháború egyik meghatározó jellemzője volt.

Kulcsszavak: jóléti állam; fogyasztói társadalom; tervgazdálkodás; hiánygazdaság; nyugati-keleti blokk

11. Mi váltotta ki az 1970-es évek végi olajválságot, és hogyan hatott a nyugati, illetve a szocialista gazdaságokra?

Válasz: Az **olajárrobbanást** a fő olajkitermelő arab államok idézték elő az Izraellel szembeni politikai nyomásgyakorlás céljából. A nyugati országok az **információs-technológiai forradalom** kibontakozásával, új iparágak (informatika) fejlesztésével reagáltak, míg a szocialista gazdaságok nem tudtak alkalmazkodni, ezért **szocialista gazdasági válság** alakult ki náluk, amit súlyos **eladósodás** és mélyülő **hiánygazdaság** kísért.

Kulcsszavak: olajárrobbanás; információs-technológiai forradalom; szocialista gazdasági válság; eladósodás; hiánygazdaság

12. Milyen tényezők vezettek a lengyel Szolidaritás mozgalom létrejöttéhez, és mi lett a sorsa?

Válasz: A **Szolidaritás 1980**-as megalakulását a **gdaski** sztrájkhullám kényszerítette ki, a munkások **Lech Wasa** vezetésével hozták létre a független szakszervezetet. **Jaruzelski** tábornok bevezette a **szükségállapot 1981**-es rendeletét és betiltotta a szervezetet, de az illegálisan tovább működött, és a kommunista diktatúra Lengyelországban soha többé nem szilárdult meg teljesen.

Kulcsszavak: Szolidaritás 1980; Lech Wasa; Gdask; Jaruzelski; szükségállapot 1981

13. Milyen reformokat vezetett be Gorbacsov, és milyen következményekkel jártak?

Válasz: Gorbacsov 1985-től **fegyverzetkorlátozási** megállapodásokat kötött Reagannel, végrehajtotta **Afganisztán kivonása** melletti döntését, és meghirdette a nyilvánosságot (**glasznoszty**). Átgondolatlan gazdasági reformjai, valamint a **csernobili katasztrófa** kezelése körüli botrány nem tudták megállítani a válságot, a szólásszabadság viszont felszínre hozta az elégedetlenséget és a nacionalista törekvéseket.

Kulcsszavak: Gorbacsov 1985; glasznoszty; fegyverzetkorlátozás; Afganisztán kivonása; csernobili katasztrófa

14. Hogyan zajlott le a Szovjetunió felbomlása 1991-ben?

Válasz: A **Szovjetunió felbomlása 1991**-ben zajlott le: a demokratizálódás felszínre hozta a nemzeti tagköztársaságok (Ukrajna, balti államok) függetlenedési törekvéseit, a régi rendszer hívei pedig az **augusztusi puccs** keretében sikertelenül próbálták megbuktatni Gorbacsovot. 1991 decemberében **Borisz Jelcin** orosz elnök, az ukrán és a belorusz elnök kinyilvánította a Szovjetunió megszűnését, helyette létrehozva a **FÁK**-ot, azaz a Független Államok Közösségét; mindezt betetőzte **Gorbacsov lemondása**, aki ezzel a történelem színpadáról is távozott.

Kulcsszavak: Szovjetunió felbomlása 1991; augusztusi puccs; Borisz Jelcin; FÁK; Gorbacsov lemondása

15. Milyen módszerekkel szorította vissza Rákosi Mátyás a Független Kisgazdapártot 1945 után?

Válasz: Rákosi Mátyás az úgynevezett **szalámitaktika** alkalmazásával fokozatosan darabolta fel a riválisa **Kisgazdapártot** (FKgP): a kommunisták visszatérően követelték, hogy a párt újabb és újabb tagjait zárja ki, ennek egyik jelképes állomása **Kovács Béla letartóztatása** volt, mígnem a párt parlamenti többsége fokozatosan megszűnt. Így jött létre az **egypártrendszer 1949**-ben, amikor a kommunisták végleg felszámolták a többpártrendszert.

Kulcsszavak: szalámitaktika; Kisgazdapárt; Rákosi Mátyás; Kovács Béla letartóztatása; egypártrendszer 1949

16. Milyen módszerekkel tartotta fenn a terrort a Rákosi-rendszer?

Válasz: A terror fő működtetője az **ÁVH** volt, amely kivégzésekkel, bebörtönzésekkel és **internálásokkal** (pl. a **recski** kényszermunkatáborban) sújtotta a rendszer valós vagy vélt ellenségeit. A kiemelt ellenfeleket **koncepciós perekben** ítélték el, a leghíresebb a **Rajk-per 1949**-es lezajlása volt, amelyben a kommunista Rajk Lászlót ítélték halálra.

Kulcsszavak: ÁVH; koncepciós perek; Rajk-per 1949; internálás; Recsk

17. Melyek voltak az 1956-os forradalom fő okai és közvetlen előzményei?

Válasz: A forradalom elsődleges oka a **Rákosi-rendszerrel való elégedetlenség** volt, amely széles körben elterjedt, és amelyet felerősített Hruscsov **XX. kongresszusi** beszéde, a **Petőfi Kör** egyre élesebb kritikája és a Nyugat hamis illúziókat keltő propagandája. **Október 23**-án a lengyelekkel szolidaritást vállaló budapesti tüntetésből tört ki a fegyveres felkelés, melynek jelképes eseménye volt a **Sztálin-szobor ledöntése** is.

Kulcsszavak: Rákosi-rendszerrel való elégedetlenség; Petőfi Kör; XX. kongresszus; október 23; Sztálin-szobor ledöntése

18. Miért verte le a szovjet hadsereg az 1956-os forradalmat november 4-én?

Válasz: A szovjet vezetés **november 4. 1956**-os beavatkozása mellett döntött, mert úgy látta, hogy Nagy Imre nem tudja megőrizni a kommunisták vezető szerepét és Magyarországot a szovjet blokkban, különösen a többpártrendszer bevezetése és a **Varsói Szerződésből kilépés** bejelentése miatt. A **szuezi válság** elterelte a nemzetközi figyelmet, az USA pedig jelezte, hogy nem tekinti Magyarországot szövetségesének, így a szovjetek biztonságban érezhették magukat a beavatkozáshoz; a megtorlás során **Maléter Pál letartóztatása** is megtörtént a szovjet-magyar tárgyalások során, később pedig sor került **Nagy Imre kivégzése 1958**-as végrehajtására is.

Kulcsszavak: november 4. 1956; szuezi válság; Nagy Imre kivégzése 1958; Varsói Szerződésből kilépés; Maléter Pál letartóztatása

19. Mit jelentett a "kádári alku", és milyen előnyökkel, hátrányokkal járt?

Válasz: A **kádári alku** azt a hallgatólagos kompromisszumot jelentette, amelyben a hatalom biztosította az életszínvonal növekedését - amit a **háztáji gazdaság** engedélyezése is szolgált - és a magánélet nyugalmát, cserébe az emberek elfogadták a diktatúrát és nem beszéltek 1956-ról; ezt a rendszert nevezték **gulyáskommunizmusnak** is. Előnye volt a viszonylagos jólét és szabadság ("**legvidámabb barakk**"), hátránya viszont a közösségi cselekvés elnyomása és a **társadalom atomizálódása**.

Kulcsszavak: kádári alku; gulyáskommunizmus; legvidámabb barakk; háztáji gazdaság; társadalom atomizálódása

20. Milyen tényezők vezettek a rendszerváltoztatáshoz Magyarországon 1989-ben?

Válasz: A Kádár-rendszer gazdasági válsága, Kádár öregedése és a nemzetközi helyzet (Gorbacsov reformjai) megrendítette a hatalmat, miközben az MSZMP-n belül a reformkommunista szárny (pl. **Pozsgay Imre**) és egyre erősebb ellenzéki pártok jelentek meg; **Pozsgay Imre** 1989-es nyilatkozata 1956-ot népfelkelésnek nyilvánította, ami tovább gyengítette a rendszer legitimációját, **Nagy Imre újratemetése** pedig szimbolikusan is lezárta a Kádár-korszakot. A **Nemzeti Kerekasztal-tárgyalások** és az **MDF-SZDSZ paktum** eredményeként jött létre a **harmadik köztársaság 1989**-es kikiáltása, október 23-án.

Kulcsszavak: Nemzeti Kerekasztal-tárgyalások; Pozsgay Imre; Nagy Imre újratemetése; harmadik köztársaság 1989; MDF-SZDSZ paktum